

INSTRUMENTEN
VOOR EENVOUDIGER
EN BETER
BODEMBEHEER

SIKB

Verkenning van de knelpunten en oplossingsrichtingen van de archeologische monumentenzorg onder Malta

SIKB
5 november 2007
Versie 1.0 definitief
Gouda

Inhoud

1. Inleiding	3
2. Oplossingsrichtingen	5
3. Evaluatie	8
3.1 De uitgangspunten van Malta	8
3.2 Trends en ontwikkelingen	8
4. Wat gaat er mis, waar gaat het mis	11
4.1 Ontbreken van interpretatieruimte door gebrek aan criteria	11
4.2 Het stelsel is nog onvoldoende geïmplementeerd	11
4.3 Onvoldoende toezicht en handhaving	14
5. De horizon voor het archeologisch bestel	16
6. Implementatie	18
6.1 Wat kunnen het CCvD Archeologie en SIKB-bestuur bijdragen	18
6.2 Aanbevelingen	18
Bijlage I Archeologie in Nederland anno 2007	19
Bijlage II Partijen in het archeologisch bestel	23

1. Inleiding

Archeologie staat in Nederland op de maatschappelijke kaart. De afgelopen 10 jaar is vooruitlopend op 'Malta' veel bewerkstelligd. Zonder feitelijk wetgevend kader is veel archeologisch onderzoek toch uitgevoerd of zijn mogelijkheden gevonden om het erfgoed in de bodem te behouden. Ook in uitvoerende zin zijn er de nodige ontwikkelingen geweest. De Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie, de KNA, bestaat inmiddels ruim 7 jaar en is in die periode een gedragen kwaliteitsnorm geworden. Veel individuele partijen hebben dus al hun verantwoordelijkheid genomen.

Ondanks deze positieve ontwikkelingen ervaren het Centraal College van Deskundigen (CCvD) Archeologie en het SIKB-bestuur onduidelijkheden en onvolkomenheden in het archeologisch bestel onder het Verdrag van Malta. Deze leiden er toe dat de kwaliteit van de uitvoering en de besluitvorming in het archeologisch onderzoek nog op cruciale aspecten hapert. Daarnaast is het archeologisch bestel nog niet volledig voorbereid op komende majeure wijzigingen in de regelgeving.

Het CCvD Archeologie en het SIKB-bestuur hebben daarom het initiatief genomen tot een verkenning van het gewenste archeologisch bestel voor uitvoering en borging van taken binnen de Nederlandse archeologische monumentenzorg. Daarbij ligt de focus op de uitvoering van taken en de borging van de kwaliteit van die taakuitvoering.

Het *doel van deze notitie* is het leveren van een bijdrage aan de vorming van een gemeenschappelijke agenda, bestaande uit een gemeenschappelijke horizon, een gedragen evaluatie van de huidige situatie en een gemeenschappelijke koers naar verbetering op middellange en lange termijn.

Kwaliteit is immers een samenspel van alle partijen in het bestel. Dat samenspel wordt bevorderd als de partijen in het bestel een min of meer gemeenschappelijke beeld hebben over de toekomst van het bestel (de horizon) en de te volgen koers op weg naar die horizon.

Essentieel is uiteraard het bereiken van voldoende overeenstemming tussen partijen, en voldoende commitment aan het besef dat echte verbeteringen alleen in gezamenlijkheid gerealiseerd kunnen worden.

Deze notitie is daarom gericht tot alle betrokken partijen: wetgever en rijksdiensten, kennisinstituten, publieke en private opdrachtgevers, uitvoerende (publieke en private) organisaties. Partijen zijn daarmee in staat hun eigen koers te ijken aan de gewenste inrichting van het bestel op lange(re) termijn. Zodat we de onduidelijkheden en onvolkomenheden zoals we die nu ervaren in de toekomst kunnen vermijden.

Totstandkoming notitie en vervolgproces

Het CCvD Archeologie en SIKB-bestuur hebben in een gezamenlijke bijeenkomst het initiatief genomen tot het opstellen van deze notitie. De notitie is het resultaat van een aantal discussieronden in het CCvD Archeologie en het SIKB-bestuur. Hij is tot

Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer
Büchnerweg 1 Postbus 420 2800 AK Gouda
telefoon 0182-540675 fax 0182-540676

stand gekomen door de inspanningen van een voorbereidingsgroep uit het CCvD en uitgeschreven door het Programmabureau SIKB.
Het CCvD Archeologie en het SIKB-bestuur stellen het op prijs deze notitie te bespreken met andere 'stakeholders' in het bestel om zodoende bij te dragen aan de gemeenschappelijke agenda.

Leeswijzer

Deze notitie start met een voorzet in de vorm van oplossingsrichtingen voor een gemeenschappelijke koers om te komen tot een betere uitvoering en borging van taken. Daarbij is ook aangegeven welke bijdrage CCvD en SIKB-bestuur kunnen leveren in die koers.

De hoofdlijnen van het gewenste, toekomstige bestel in 2012 zijn beschreven in hoofdstuk 5.

Hoofdstuk 3 bevat de evaluatie van de huidige situatie: trends in de huidige uitvoering en majeure wijzigingen in de regelgeving. Maar vooral ook waar we onduidelijkheden en onvolkomenheden ervaren die aanpak behoeven.

De Bijlagen I en II bevatten een beschrijving op hoofdlijnen van het bestel, bestaande uit uitgangspunten voor het beleid, de betrokken partijen, het AMZ-besluitvormingsproces en belangrijke wijzigingen in de regelgeving.

2. Oplossingsrichtingen

Het archeologisch bestel is de afgelopen jaren sterk veranderd en hierbinnen zijn positieve ontwikkelingen aan te wijzen (zie hoofdstuk 3 Evaluatie). Omdat de veranderingen nog niet volledig 'geland' zijn, zijn er een aantal onvolkomenheden die vragen om oplossing op middellange termijn (zie hoofdstuk 4 Wat gaat er mis, waar gaat het mis). Onderstaand worden de drie belangrijkste oplossingsrichtingen voor het oplossen van die onvolkomenheden naar voren gebracht, waarvoor in hoofdstuk 5 een andere onderbouwing voor de hieronder opgesomde oplossingsrichtingen wordt gegeven.

Om op middellange termijn een adequaat functionerend archeologisch bestel te creëren worden de volgende oplossingsrichtingen in discussie gebracht. Essentieel is uiteraard het bereiken van voldoende overeenstemming tussen partijen, en voldoende commitment aan het besef dat echte verbeteringen alleen in gezamenlijkheid gerealiseerd kunnen worden.

Voor de geconstateerde problemen en oplossingen zal dan ook met betrokken partijen overleg gevoerd worden.

Oplossingsrichting I: Implementatie van het stelsel

De eerste oplossingsrichting betreft de verdere implementatie van het stelsel. Onderdelen hiervan zijn:

- Het stelsel is gebaseerd op de driehoek van bevoegde overheid, opdrachtgever en uitvoerder. Breng niet alleen de uitvoerder, maar ook de andere twee partijen voor het voetlicht. De gemeente heeft centrale rol in uitvoering van archeologisch beleid als toetsen en steller van wettelijke eisen. De opdrachtgever moet bij de gemeente kunnen aankloppen voor het verkrijgen van die eisen (aan onderzoek).
- Gemeenten versnellen implementatie archeologiebeleid via de WRO. Dat vereist dat anderen waar mogelijk faciliteren door voorlichting te geven, instrumenten te bieden om deze implementatie te bespoedigen.
- Gemeenten waar mogelijk faciliteren door voorlichting te geven, instrumenten te bieden om goed beleid te voeren en werken aan objectiveren van eisen en toetsbare eindresultaten om interpretatieruimte zo klein mogelijk te houden.
- Gemeenten stimuleren om archeologische kennis in te winnen, dus waar nodig de juiste kennis ook inzetten.
- Periodieke evaluatie van de KNA, inclusief de eisen aan vakbekwaamheid.
- Stimuleren van goed opdrachtnemerschap. Hierbij gaat het om een betere splitsing van PvE en PvA bij offertevragen en aandacht voor- en stimuleren van de kwaliteit van het PvE.
- Stimuleren van goed opdrachtgeverschap door instrument te bieden bijvoorbeeld in de vorm van een model bestek. Opdrachtgever moet de juiste offertevraag kunnen stellen.

Lopende initiatieven:

Kwaliteitsrichtlijnen en voorlichting (VNG, SIKB)
Bijvoorbeeld de Handreiking Valletta (VNG) en de Handreiking 'Hoe stel ik eisen aan archeologisch vooronderzoek' (SIKB).

Voorstel voor betrokken partijen:

Primair	Secundair
OCW/DCE	Archon
VNG	CGA
SIKB	IPO/IWC
EGI	NEPROM
RACM	RWS
	VOIA

Oplossingsrichting II: Inhoudelijke beleidstoepassing

De tweede oplossingsrichting betreft de inhoudelijke beleidstoepassing. Onderdelen hiervan zijn:

- Uitwerken van criteria voor belangrijke beslismomenten in het proces: Zoals (1)Keuze onderzoeksmethode, (2)Waardering, (3>Selectie.
- Faciliteren adequate besluitvorming door niet-archeologen over archeologische keuzes (voorlichting; instrumentarium).
- Verbeteren van overzicht 'per regio' van reeds uitgevoerd onderzoek en de kennismeerwaarde die dat onderzoek heeft opgeleverd. Op basis waarvan zinvolle onderzoeksvragen gesteld kunnen worden en niet niet-zinvol onderzoek uitgevoerd wordt. De NOAa zou hierin een belangrijke rol moeten en kunnen gaan vervullen.
- Resultaten tevens in andere vorm van rapporteren: digitaal kaartmateriaal inpasbaar in ruimtelijke planprocessen. ('Archeologie' moet op voor gemeente geschikte kaarten aangegeven kunnen worden).
- Structureel vervolg op het Oogst van Malta project (incl. populair wetenschappelijke vertalingen). Met name de universiteiten hebben naast het opleiden het doen van synthetiserend onderzoek als expliciet aandachtsgebied.
- Synthetiserend onderzoek zou vertaalbaar moeten zijn naar regulier Malta-onderzoek.
- Stimuleren van vernieuwende onderzoeksmethodieken.

Lopende initiatieven: Kwaliteitsrichtlijnen en voorlichting (RACM, SIKB, VNG)

Voorstel voor betrokken partijen:

Primair	Secundair
OCW/DCE	CGA
ARCHON	EGI
RACM/OCW	IPO/IWC
	RWS
	VNG
	VOiA

Oplossingsrichting III: Verbeteren van het toezicht

De derde oplossingsrichting betreft het verbeteren van het toezicht. Onderdelen hiervan zijn:

- Creëren van een juridische basis om verstoorder aan te spreken op zorgvuldige omgang met het bodemarchief.
- Creëren van adequaat toezicht op verstoorder, uitvoerder en bevoegde overheid (2^e lijnstoezicht) zoals het uitwerken van toezichtcriteria en verhogen van de intensiteit van het toezicht.

Lopende initiatieven: De VNG Modelverordening

Voorstel voor betrokken partijen:

Primair	Secundair
VNG	CGA
EGI	IPO/IWC
SIKB	RACM
	RWS
	VOiA
	DCE
	ARCHON
	RACM
	NEPROM

3. Evaluatie

3.1 De uitgangspunten van Malta

Het doel van het Verdrag van Valletta ('Malta') is een betere bescherming van archeologisch erfgoed door archeologische inventarisatie en door bouwers te prikkelen het archeologisch erfgoed te ontzien door planaanpassing vroegtijdig mogelijk te maken. Het primaire middel om dit vroegtijdig te borgen is de opname van archeologie als nieuwe conditie in het vergunningstelsel. Om dit mogelijk te maken is er een substantiële verhoging van de financiële middelen door middel van het 'verstoorder betaalt principe'. Inventariseren wordt verplicht gesteld via de vergunningverlening, opgraven is relatief duur, waardoor de initiatiefnemer wordt geprikkeld om de schade aan het erfgoed te minimaliseren.

Een andere belangrijke 'Malta-gedachte' is dat behoud in situ beter is dan behoud ex situ, ofwel opgraven. Immers, toekomstige generaties hebben evengoed recht op een waardevol bodemarchief, bovendien is het uitgangpunt, hebben deze toekomstige generaties meer middelen tot hun beschikking om beter onderzoek te kunnen doen.

Als na maatschappelijke afweging behoud in situ niet mogelijk is, dan is de heersende gedachte dat onderzoek zou moeten leiden tot de productie van kwaliteitsvolle en vernieuwende beeldvorming over het verleden.

3.2 Trends en ontwikkelingen

Terugblikkend op de afgelopen 10 jaar en vooruitkijkend naar de komende 5 jaar worden de volgende trends in de (omgeving van) de archeologie gesignaleerd:

Archeologie beter verankerd in de maatschappij

Veel gaat nu beter dan pakweg 10 jaar geleden, voor de introductie van het gedachtegoed van 'Malta'. Er is de afgelopen jaren, vooruitlopend op de wijziging van de Monumentenwet, al in veel gevallen 'in het licht van Malta' gewerkt. Dat betekent dat ook zonder feitelijk wetgevend kader heel veel archeologisch onderzoek toch is uitgevoerd. De KNA bestaat 7 jaar en is in die periode een gedragen kwaliteitsnorm geworden. Veel individuele partijen hebben dus al hun verantwoordelijkheid genomen, zij het dikwijls schoorvoetend.

Het toegenomen archeologisch onderzoek heeft er logischerwijze ook voor gezorgd dat de werkgelegenheid voor archeologen nog nooit zo hoog geweest is. Zichtbaar is ook dat de publieke belangstelling voor archeologie duidelijk is toegenomen. Dit heeft ervoor gezorgd dat ook het draagvlak voor investeringen omwille van archeologie (onderzoek; maatregelen) is gegroeid.

Introductie van marktwerking

Wat door veel archeologen, maar ook door enkele politici, als negatieve trend wordt beschouwd is de standaardisatie van archeologisch onderzoek door de introductie van marktwerking. Zo is er bij archeologen binnen bedrijven weinig ruimte voor verdieping en bij universiteiten weinig mogelijkheid om synthetiserend onderzoek te doen. Dit lijkt te zorgen voor ongewenste vervlakking en volgens sommigen zelfs uitholling van het vak.

Discussie over rollen, kosten en kwaliteit

Een belangrijk thema de afgelopen jaren was de vraag wie bevoegd en bereid was om eisen te stellen aan archeologisch onderzoek en daarmee het PvE goed te keuren. Dit had alles te maken met onduidelijkheid over rollen en bevoegdheden, gelijktijdig met de veranderende rollen van de RACM en de provinciaal archeoloog.

Er was regelmatig grote zorg over de kwaliteit van uitvoering die in sommige gevallen onder grote druk stond door scherpe concurrentie op aanbestedingsprijzen. Ook de kwaliteit van het PvE zelf stond de afgelopen jaren regelmatig ter discussie.

Waar universiteiten in het verleden het voortouw namen in grootschalige archeologische onderzoeken, ervaren universiteiten hun rol door de komst van 'Malta' in Nederland meer en meer gemarginaliseerd. Wetenschappelijk gestuurd, gravend onderzoek lijkt nauwelijks haalbaar in een commerciële markt. Zij konden zodoende niet meedingen naar commerciële opdrachten, met als gevolg dat zij weinig gravend onderzoek konden uitvoeren bij voor hen wetenschappelijk interessante projecten.

Wijzigingen in regelgeving veranderen het huidige krachtenveld

De komende jaren zal veel regelgeving gewijzigd worden. Deze wijzigingen beïnvloeden de positie van partijen in het archeologisch bestel. Het betreft:

- de wijziging van de Wet Ruimtelijke Ordening (Provincies toetsen het ruimtelijk beleid, inclusief archeologie, van gemeenten. Na de introductie van de nieuwe Wet Ruimtelijke Ordening vervalt deze toetsende taak en krijgen de provincies de taak om vooraf ruimtelijke kaders te stellen, waar gemeenten bij het opstellen van een ruimtelijk plan rekening mee moeten houden. De provincies kunnen daartoe 'archeologische attentiegebieden' aanwijzen.
- De introductie van de gemeentelijke Monumentenverordening voor de bescherming van archeologische gebieden leidt tot een vergroting van het aantal vergunningplichtige initiatieven
- De introductie van de Omgevingsvergunning (Wabo) leidt tot integratie van veel vergunningen in één vergunning. In veel gevallen zal de gemeente het loket vormen voor afgifte van de Omgevingsvergunning.

Het effect van deze wijzigingen, voor zover van belang voor de archeologie, is een versterkte positie van gemeenten, terwijl de provincie meer op afstand komt te staan. Daarnaast zal de invoering van de gewijzigde Monumentenwet het systeem voor toelating van bedrijven, universiteiten en gemeenten tot de archeologische opgravingsmarkt actualiseren.

Toenemend belang van (digitale) publieksinformatie

Meer dan vroeger zal informatie van de overheid openbaar beschikbaar moeten zijn. De komende wijziging van het Besluit Ruimtelijke Ordening, de Omgevingsvergunning en het Verdrag van Aarhus zullen – hoewel feitelijk niet rechtstreeks van toepassing op archeologie – wel degelijk hun sporen trekken in de archeologie. Daar waar digitale bestemmingsplannen vanaf eind 2007 prevaleren boven de papieren versie, bouw- en milieuvergunningen digitaal aangevraagd kunnen worden en gemeenten hun milieu-informatie op internet in de vorm van kaartmateriaal met toelichting gratis beschikbaar moeten stellen, kan de archeologie niet achterblijven. Ook archeologische data moeten optimaal (kaart; uitwisselbaarheid van data) beschikbaar zijn in ruimtelijke processen. Anders kan archeologie geen rol van betekenis spelen in de ruimtelijke planvorming.

Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer
Büchnerweg 1 Postbus 420 2800 AK Gouda
telefoon 0182-540675 fax 0182-540676

Concluderend

Logischerwijze zorgen veranderingen in algemene zin voor uitdagingen, maar is het effect van bovengenoemde trends dat er onduidelijkheden en onvolkomenheden zijn in het huidige archeologische bestel, waarvan de notie bestaat dat een aantal oplossingen behoeven op de middellange termijn. De lacunes c.q. weeffouten in het bestel leiden er toe dat de kwaliteit van de uitvoering en de besluitvorming in het archeologisch onderzoek op cruciale aspecten hapert. Tegelijk is het archeologisch bestel nog niet volledig voorbereid op komende majeure wijzigingen in de regelgeving. Concluderend kan gesteld worden dat er veel winstpunten geboekt zijn, maar dat het bestel nog niet in evenwicht is.

4. Wat gaat er mis, waar gaat het mis

In het voorgaande hoofdstuk is geconcludeerd dat er nog onduidelijkheden en onvolkomenheden zijn in het huidige archeologische bestel. De belangrijkste zijn dat er een te grote mate van interpretatieruimte bestaat door het gebrek aan criteria, het stelsel is nog onvoldoende geïmplementeerd en er is sprake van een gebrekkig toezicht en handhaving. In de navolgende paragrafen worden deze lacunes nader toegelicht.

4.1 Interpretatieruimte door gebrek aan criteria

Gelet op de beperkte voorraad archeologisch erfgoed zijn er voor de archeologische besluitvorming twee belangrijke handvatten: fysieke kwaliteit en inhoudelijke kwaliteit. Het eerste handvat is de duidelijkste. Als het archeologisch erfgoed gezien wordt als een bodemarchief zal het besluit – indien het bodemarchief voldoende fysieke kwaliteit heeft - altijd een behoud *in* of *ex situ* tot gevolg hebben. Dit beleid is zeer vergelijkbaar met het natuurbeleid. Indien een bedreigde soort (een soort waarvan de voorraad schaars is) aanwezig is, dienen hier altijd maatregelen voor genomen te worden. Het handvat inhoudelijke kwaliteit wordt veelal door kleinere gemeenten voorgesteld die een selectiebeleid willen toepassen. Dit handvat is veel moeizamer te operationaliseren. De introductie van de nationale onderzoeksagenda (NOAa) geeft enige soelaas, maar niet voldoende. Het is voor gemeenten bijna onmogelijk om gemotiveerde keuzes te maken op basis van dit handvat. Dit is te wijten aan het feit dat het in de aard van het archeologisch bodemarchief zit dat het zeer onvolledig. De vraag ligt dan voor kan er wel binnen de nog 'spaarzame' 'archeologische voorraad' geselecteerd worden. Vooral voor opdrachtgevers, maar ook voor beleidsmakers is dit een probleem. Hiervoor ontbreekt namelijk in veel gevallen een duidelijk afwegingskader op basis van onderzoek en een goede argumentatie voor een inhoudelijk (selectie)beleid. Dit heeft tevens zijn weerslag op de vraagstelling bij een onderzoek (wat zijn zinvolle vragen in het PvE en waaraan worden de (inhoudelijke) resultaten vervolgens getoetst?). In de praktijk kan dit leiden tot zeer moeizame besluitvormingsprocessen, maar tornt dit bovendien aan de relevantie van onderzoek en daarmee aan het draagvlak voor archeologie. Voor het gebruik van dit handvat 'inhoudelijke kwaliteit' lijkt echter maar één oplossing mogelijk, waarbij de kost voor de baat uitgaat. Pas als een gemeente van zijn eigen archeologisch bodemarchief een goed beeld heeft, m.a.w. voldoende in kaart heeft gebracht, zouden gemotiveerde beleidskeuzes gemaakt kunnen worden, het Rijk zou hierin een stimulerende rol moeten spelen.

4.2 Het stelsel is nog onvoldoende geïmplementeerd

Gebrek aan duidelijkheid over rollen in het archeologisch bestel

Zoals in de voorgaande paragrafen geconcludeerd is het archeologisch bestel nog niet in evenwicht. Een belangrijk gegeven hierbij is dat nog niet alle partijen hun rol optimaal en soms niet helemaal goed (kunnen) uitvoeren. Deels ligt dit aan het nog jong zijn van het archeologisch bestel, waarin nog niet alle uitgangspunten goed verankerd zijn. Dit heeft tot gevolg dat 'Malta' met marktwerking reeds geïntroduceerd is, voordat de meeste gemeenten een helder afwegingskader hebben

gemaakt. Bij gebrek aan duidelijkheid over rollen, in het bijzonder gebrek aan een eisenstellende overheid, hapert in een aanzienlijk aantal situaties de besluitvorming. De weging van archeologische waarden vindt plaats in de contacten tussen opdrachtgever / 'verstoorder' en de opdrachtnemer / archeoloog, zonder gemeentelijke beleidskader.

Ter toelichting het volgende:

Slechts een beperkt aantal gemeenten (lees: gemeenten met een eigen stads- / gemeentelijk archeoloog of gemeenten die een beroep kunnen doen op een regioarcheoloog) is op dit moment in staat om archeologische kennis in te zetten. Veel gemeenten zijn dan ook in veel gevallen (nog) niet in staat om als kaderstellende overheid of deskundig opdrachtgever te functioneren. De bestemmingsplannen en ander instrumentarium zijn nog niet op orde. Men weet niet welke inhoudelijke en technische eisen gesteld moeten worden en er is geen toetsingskader. Het zicht bij partijen in het veld op de feitelijke rol van de provincie, *de facto* de provinciaal archeoloog, is op dit moment diffuus. Dit komt door het spanningsveld tussen enerzijds de aangekondigde terugtrekking van de provincie (in verband met de introductie van de nieuwe WRO) en anderzijds de huidige positie die sommige provinciaal archeologen hebben opgebouwd als eisensteller namens of naast de gemeente. Het beleid van de verschillende provincies verschilt ook inhoudelijk. Zo zorgen de verschillende eisen van de Provinciale Depots Bodemvondsten voor praktische problemen bij de toeleveranciers. Vanwege het feit dat het vondstmateriaal of provinciaal of gemeentelijk eigendom is, heeft elk depot zijn eigen, specifieke eisen ten aanzien van het deponeren van hun eigen vondstmateriaal en opgravingsgegevens. Dit betekent een extra dimensie in de uitvoeringsbelasting van de deponerende partijen, waar ze bij hun aanbiedingen al rekening moeten houden.

Op rijksniveau zijn er twee lijnen van toezicht (mogelijk) op de nieuwe archeologische taakuitvoering door gemeenten. Enerzijds via de Erfgoedinspectie op het spoor van de archeologische kwaliteit, anderzijds op het Ruimtelijke ordeningsspoor via de VROM-inspectie. Feit is echter dat de Erfgoedinspectie voor heel Nederland slechts 4 mensen in dienst heeft en de VROM-inspectie (nog) niet specifiek naar het aspect archeologie kijkt in de RO.

De rol van de universiteiten is binair geworden door de introductie van marktwerking in de Nederlandse archeologie. Enerzijds zijn zij via de door hen gelieerde stichtingen volop aan de tucht van de markt onderhevig, anderzijds hebben de universitaire vakgroepen zelf een gebrek aan middelen voor wetenschappelijk gravend onderzoek. Tegelijk is echter het verspreiden van die wetenschappelijke kennis een belangrijk maatschappelijk product c.q. ambitie van de universiteiten.

Gebrekkige bescherming archeologie via het ruimtelijk spoor

Gemeenten vervullen een centrale rol bij de bescherming van archeologische waarden, onder meer door het verwerken van archeologisch beleid in bestemmingsplannen. Vooralsnog echter zal die bescherming bij gemeenten zonder eigen archeoloog via het ruimtelijk spoor gebrekkig zijn:

- Bestemmingsplannen worden niet frequent aangepast. In de nieuwe Wet RO zullen provinciale archeologische richtlijnen rechtstreeks werken als het bestemmingsplan niet tijdig is aangepast. De termijn hiervoor is echter 10 jaar.
- De handhaving van vergunningen met name in het buitengebied schiet ernstig tekort in Nederland,

- Maar weinig gemeenten hebben archeologische kennis in huis, waardoor ze kunnen optreden als deskundig opdrachtgever. Veel gemeenten zijn feitelijk op dit moment onvoldoende voorbereid op hun nieuwe rol als bevoegde overheid en maker en uitvoerder van archeologiebeleid. Wel is er duidelijk een trend zichtbaar van het aanstellen van regionaal archeologen, waarop gemeenten een beroep kunnen doen.

In het voorgaande hoofdstuk is geconcludeerd dat er nog onduidelijkheden en onvolkomenheden zijn in het huidige archeologische bestel. De belangrijkste zijn dat er een te grote mate van interpretatieruimte bestaat door het gebrek aan criteria, het stelsel is nog onvoldoende geïmplementeerd en er is sprake van een gebrekkig toezicht en handhaving. In de navolgende paragrafen worden deze lacunes nader toegelicht. Het gevolg is dat de implementatie van 'Malta' via het ruimtelijke spoor circa 10 jaar zal duren, wat een ongewenst lange aanlooptijd in de archeologische bescherming is.

Kenniscyclus functioneert niet naar behoren

Er is onvoldoende aansluiting tussen wetenschappelijk, synthetiserend onderzoek en onderzoek dat wordt uitgevoerd in het kader van de 'Malta'-archeologie. Hierdoor is er nauwelijks een link tussen 'vraaggericht' onderzoek en de uitvoeringspraktijk. Dit probleem speelt niet zo zeer bij gemeenten met een stads- of gemeentelijk archeoloog, maar met name op landelijk en regionaal niveau. Het probleem is dat er maar sporadisch een link bestaat tussen de reeds gepubliceerde archeologische resultaten, het PvE en het daaruit voortkomend (standaard)rapport. Met andere woorden: de kennismeerwaarde van uitgevoerd onderzoek vindt geen weg naar het PvE van het volgend onderzoek. Dit is een probleem dat zowel van betekenis is op lokaal, regionaal en landelijk niveau. Het kunnen stellen van zinvolle vragen aan onderzoek zou beter geborgd moeten worden. Daaraan voorafgaand zou de waarde van de gegevens, zoals deze in de (standaard)rapportages opgeschreven staan beter ontsloten moeten worden en digitaal opvraagbaar moeten zijn. Het PvE en het rapport leggen de basis voor toekomstig synthetiserend onderzoek. Als deze aan elkaar gelinkt kunnen worden, zou de kenniscyclus optimaal werken.

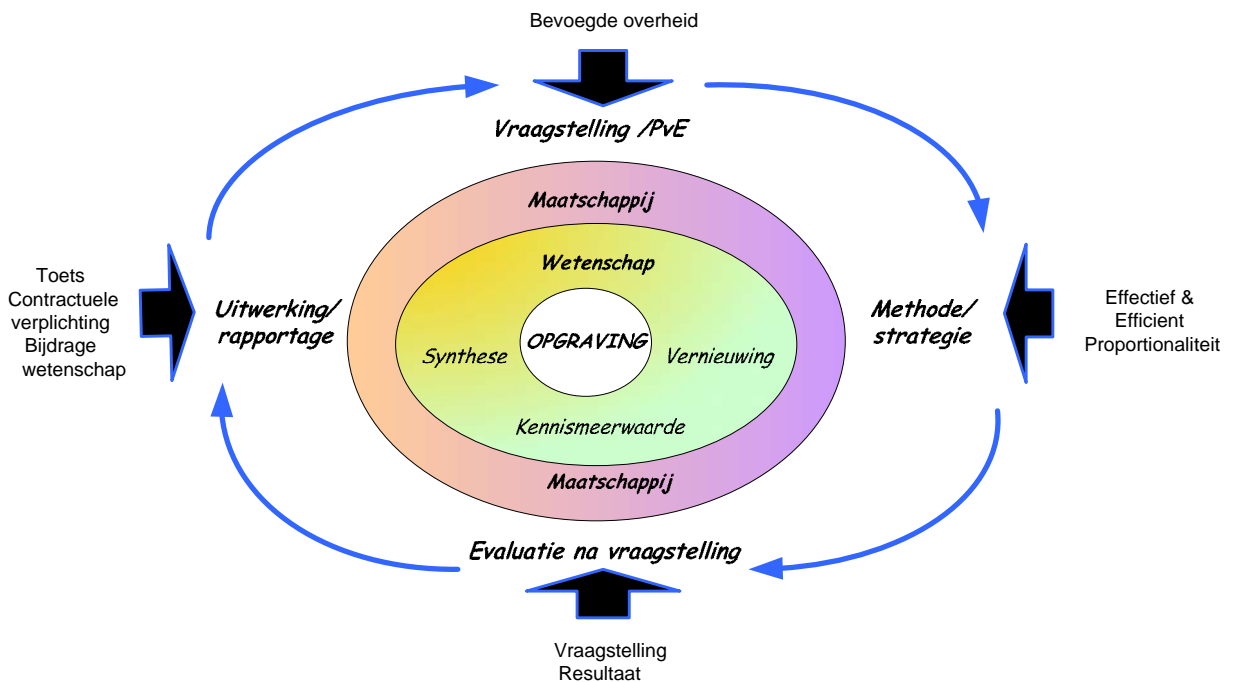
Hieraan gerelateerd is na een uitgebreide inventarisatie geconstateerd¹ dat er een gebrek is aan kennis (periode, materiaal e.d.) bij de huidige uitvoerende archeologen. In een goed werkend archeologisch kwaliteitssysteem is een archeoloog in staat om de juiste onderzoeksvragen te stellen (PvE) en in het veld dat onderzoek weet uit te voeren met voldoende ervaring en kennis.

De kennismeerwaarde of ook wel de kenniscyclus van archeologisch onderzoek is op dit moment onvoldoende geborgd.

---

¹ SIKB rapport Inventarisatie kennislacunes, Kooistra 2005 gepubliceerd op www.sikb.nl

Onderstaand is schematisch weergegeven hoe de gewenste kenniscyclus eruit zou moeten zien. Hierbij geldt dat de mix van wetenschappelijk onderzoek en maatschappelijke prioriteiten de aard en omvang van het archeologisch onderzoek op een vindplaats bepalen. In het schema wordt deze cyclus zichtbaar gemaakt rond de opgraving van een archeologische vindplaats.

Schema 1

De kenniscyclus: Een mix van wetenschappelijk onderzoek en maatschappelijke prioriteiten bepalen aard en omvang van het archeologisch onderzoek. De opgedane kennis en kennislacunes zouden via rapporten en inventarisatie, of een brede inventarisatie daarvan b.v. via een 'kennisbank' na elk onderzoek weer moeten terugvloeien naar zinvolle vraagstelling in het PvE.

4.3 Onvoldoende toezicht en handhaving

Om de naleving van afspraken in praktijk te bevorderen is toezicht en handhaving nodig. Dat betreft niet alleen controle en sanctioneren in strikte zin, maar het kan ook stimulerend (coachend; audittend) zijn. In het proces van archeologische monumentenzorg en besluitvorming zijn er 3 objecten van toezicht:

a. Initiatiefnemer / 'verstoorder'

In nogal wat situaties is niet duidelijk of er een bevoegd gezag is. Archeologische eisen in het kader van vergunningverlening worden niet vaak opgelegd. Bovendien is het toezicht op verstoorders slechts beperkt georganiseerd.

Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer
Büchnerweg 1 Postbus 420 2800 AK Gouda
telefoon 0182-540675 fax 0182-540676

b. Uitvoerder van archeologisch onderzoek en depotbeheerder

Toezicht op de uitvoerder van archeologisch onderzoek (bedrijven, universiteiten, gemeenten) en de depotbeheerder (gemeente, provincie) vindt plaats door de Erfgoedinspectie. De Erfgoedinspectie beschikt over de reguliere AWB-bevoegdheden (inspecteren ter plaatse; informatie opvragen). De corrigerende bevoegdheden (waarschuwen, schorsen, intrekken van de vergunning) liggen bij de RACM.

c. Gemeente als bevoegde overheid

Er is op dit moment geen 2^e lijnstoezicht op de publieke taakuitvoering door de gemeente.

Omdat de intensiteit van het toezicht beperkt is, is ook de pakkans (de kans dat een overtreder betrapt wordt) laag. Bovendien is er geen handhavende traditie zodat overtreders een geringe kans op straf hebben.

Feitelijk wordt '*naming and shaming*' op dit moment het meest toegepast. Gezien de onduidelijkheden in rollen en criteria, de toename van het aantal uitvoerende partijen en de spanningen op de opgravingsmarkt is dit echter niet voldoende.

5. De horizon voor het archeologisch bestel

Uitgangspunten van het beleid

Het uiteindelijke product van Malta is een betere bescherming van de archeologie in de bodem. Hiermee blijft een betekenisvolle voorraad archeologie voor toekomstige generaties behouden en ontstaat er een kwaliteitsvolle en vernieuwende beeldvorming over ons gemeenschappelijk verleden.

Wanneer behoud in de bodem niet mogelijk is, is goed uitgevoerd (voor)onderzoek en de borging van wetenschappelijke (inhoudelijke) kwaliteit een serieus aandachtspunt voor alle betrokken partijen. Het verdient aandacht in alle fasen van de procesketen van de 'Malta'-archeologie, zodat overbodig onderzoek (zoals herhaling van reeds beschikbare kennis) wordt vermeden. Een structurele inspanning in het uitwerken van criteria voor waardering en selectie hoort daarbij. Onderstaand wordt op hoofdlijnen een ideaalbeeld voor de middellange en lange termijn geschetst waarin zowel meer formele (wat moet) als meer stimulerende (wat mag) aspecten een rol spelen.

Synthetiseren: creëren van de balans tussen wetenschappelijk onderzoek en maatschappelijk product

Archeologisch onderzoek in Nederland zou de juiste balans moeten hebben tussen wetenschappelijk onderzoek en een maatschappelijk product.

Met maatschappelijk product wordt bedoeld dat gegevens waar mogelijk vertaald worden in beleefbaar verleden (visualisatie), Belvedere projecten, tentoonstellingen, mediaproducties en populair wetenschappelijke vertalingen om een aantal te noemen. Met wetenschappelijk onderzoek wordt met name de 'Oogst van Malta' bedoeld. Binnen dergelijke projecten wordt partijen de mogelijkheid geboden om vindplaatsoverstijgend (d.i. synthetiserend) onderzoek te kunnen uitvoeren. Regulier onderzoek in het kader van 'Malta' zou hiervoor de basis moeten kunnen leggen, maar ook zou het mogelijk moeten zijn om jaarlijks enkele buitengewone vindplaatsen buiten het kader van 'Malta', dus met meer middelen, te kunnen onderzoeken. Dit hoeft niet alleen voorbehouden te zijn aan universiteiten, maar kan ook een gezamenlijk project tussen universiteiten, gemeenten en bedrijven zijn.

Uitvoeren: keten van taken en verantwoordelijkheden

Bij het archeologisch onderzoek zijn veel partijen betrokken. Van opdrachtgever tot uitvoerder, van beleidsmaker tot vergunningverlener. Om een goede uitvoering te waarborgen zouden partijen voldoende zicht moeten hebben op hun eigen rol in de keten van het archeologisch onderzoek. Alle partijen dragen immers verantwoordelijkheid voor een stukje (een schakel in de keten) van het geheel. Het archeologisch gemeentelijk beleid zou daarom inhoudelijk moeten worden uitgewerkt. Het beleid is bovendien kenbaar (openbaar beschikbaar), neergelegd in regels (ruimtelijke plannen en/of verordening) en redelijkerwijs uitvoerbaar. Het gemeentelijk beleid wordt ondersteund en gestimuleerd door provinciaal beleid (ruimtelijk weergegeven in attentiegebieden).

Ook een goede vraag is essentieel. Er zou door (publieke en particuliere) opdrachtgevers en bevoegde overheid om kwaliteit moeten worden gevraagd daartegenover staat dat door uitvoerende (publieke en private) partijen kwalitatief goed werk moet worden geleverd.

Adequaat toezicht op naleving van afspraken en zonodig handhavend kunnen optreden zijn ook in de archeologie onmisbaar. Dit betreft diverse dimensies in de uitvoeringsketen:

1. het toezicht op uitvoerende partijen in het kader van de opgravingsvergunning
2. het toezicht op de initiatiefnemer/vergunninghouder
het 2^e-lijnstoezicht op de taakuitvoering door gemeenten en provincies (depots)

Voor met name gemeenten is een cruciale rol weggelegd in het bestel namelijk de voorwaarde scheppen voor adequaat Malta-beleid. Niet alleen op de archeologische uitvoerder, maar ook op de uitvoerder van Malta-beleid is toezicht nodig vanuit de Rijksoverheid. Bij milieuhygiënisch bodemonderzoek en bij de uitvoering van de Wet Ruimtelijke Ordening is dit gangbare praktijk. Hierbij bezoekt de Inspectie de gemeenten en provincies eens per 3 à 4 jaar, waarbij van te voren informatie wordt verstrekt over aanpak en opzet van het inspecterend onderzoek.

Opleiden: wetenschappelijk en praktijkgericht onderwijs

Het onderwijs aan studenten is gericht op het verwerven van (wetenschappelijke) archeologische kennis, maar tevens zou ook het bevorderen van het besef van de maatschappelijke context (maatschappelijk nut van archeologisch onderzoek; plaats in het ruimtelijk proces) een rol van betekenis moeten gaan spelen. Slechts een klein deel van de afgestudeerden is thans werkzaam in de academische wereld.

Investeren in een helder systeem voor alle betrokkenen: kwaliteit en ethiek

Goed werk vereist duidelijke afspraken over wat ´goed´ is. Dat betekent duidelijkheid over criteria en afspraken over in te zetten kennis, de manier van werken en het besluitvormingsproces. Procesbeschrijvingen en competentie-eisen zoals vastgelegd in de KNA zijn geen doel op zich, maar vormen een instrument om te komen tot inhoudelijk kwaliteitsvolle archeologie, waarbij het onderhandelingsproces medebepalend is voor de kwaliteit (mogelijkheden). Certificering voorkomt ernstige fouten door risicoanalyses en maakt de structurele inspanning om fouten te vermijden aantoonbaar.

Net als in het milieu- en bouwtoezicht worden voor het archeologisch toezicht op initiatiefnemers / vergunninghouders en op uitvoerende partijen criteria en methodieken voor adequaat toezicht en handhaving geformuleerd.

Ethiek is een onmisbaar onderdeel van de bagage van iedere (uitvoerende en beleids-) archeoloog. Discussies en het uitdragen van een ethische code passen daarbij.

Informereren: investeren in niet-archeologen

Vereist is ook een structurele investering in niet-deskundige partijen in de keten. Zij zijn immers ook vaak investeerder of beslisser. Voor de niet-deskundige partijen (opdrachtgevers en gemeenten zonder archeoloog) wordt een structurele inspanning in voorlichting verzorgd. Onder andere door het opstellen en verspreiden van adequate handreikingen (model-bestek, criteria, checklists etc.). Hoewel niet academisch, maar in veel gevallen zeer (des)kundig zou ook de betrokkenheid van amateur archeologen in het bestel een aandachtspunt moeten zijn.

6. Implementatie

Om op middellange termijn een adequaat functionerend archeologisch bestel te creëren worden de volgende oplossingsrichtingen in discussie gebracht. Essentieel is uiteraard het bereiken van voldoende overeenstemming tussen partijen, en voldoende commitment aan het besef dat echte verbeteringen alleen in gezamenlijkheid gerealiseerd kunnen worden.

6.1 Wat kunnen het CCvD Archeologie en SIKB-bestuur bijdragen

SIKB is een netwerkorganisatie en platform voor discussies over kwaliteit (proces, criteria, competentie) en ethiek in de archeologie.

De rollen van het CCvD Archeologie en SIKB-bestuur in het bestel zijn:

- Het opstellen en beheren van kwaliteitsrichtlijnen en instrumenten ten behoeve van alle partijen in het bestel
- Het stimuleren van competentie-ontwikkeling, o. a. door het faciliteren van scholing
- Het bevorderen van het gebruik van kwaliteitsrichtlijnen en instrumenten door archeologen en anderen.

SIKB zal bijdragen door deze onderwerpen via het Meerjarenprogramma in de vorm van studies, richtlijnen en brochures en daarnaast via kennisoverdracht te concretiseren.

6.2 Aanbevelingen

Het is gewenst om de mening van andere partijen in het archeologisch bestel te peilen. Deelt een ieder de beschreven horizon, de evaluatie van de huidige situatie (trends en feilen van het huidige bestel) en is het mogelijk om een gemeenschappelijke koers naar verbetering in te zetten? In dat overleg kan ook aan de orde komen welke rol partijen voor zichzelf zien bij het realiseren van de gewenste verbeteringen.

Bijlage I Archeologie in Nederland anno 2007

De uitgangspunten van 'Malta' in Nederland

In 1992 is het Verdrag van Malta ondertekend door een aantal Europese landen. Na meer dan 10 jaar van discussie, voorbereiding en wetsvoorstellen zal medio 2007 het Verdrag in Nederland worden geïmplementeerd door herziening van de Monumentenwet.

Het belangrijkste doel van het Verdrag is *behoud van het erfgoed in de bodem*, zodat het erfgoed bewaard kan blijven voor toekomstige generaties. Voor ruimtelijke ordeningsplannen die het bodemarchief bedreigen moeten Rijk, provincies en gemeenten (laten) bepalen welke archeologische waarden in het geding zijn. Tijdig archeologisch (voor)onderzoek in de voorbereiding van deze plannen is mede daarom belangrijk.

Een ander belangrijk uitgangspunt is, dat de initiatiefnemer voor een ruimtelijk plan ('de verstoorder') de adequate bescherming van archeologische waarden middels onderzoek aantoont en de kosten van onderzoek en maatregelen draagt ('de verstoorder betaalt').

Vooraf de gemeenten zijn in de positie om handen en voeten te geven aan het 'Malta'-beleid omdat zij een centrale rol vervullen bij de *ruimtelijke ontwikkeling*. In beginsel kan verstoring van belangrijke vindplaatsen voorkomen worden door een andere bouwlocatie te kiezen. Maar vaak is dat niet mogelijk. Dan kan ook binnen een bouwlocatie gekozen worden voor een archeologievriendelijke aanpak, bijvoorbeeld door de aanleg van een park of een grasveld. Pas als behoud in situ niet mogelijk is, dan kan de vindplaats door middel van een opgraving (ex situ behoud) worden veilig gesteld. Bij dit laatste geldt: de initiatiefnemer betaalt de kosten van het archeologisch onderzoek ook wel het 'verstoorder betaalt'-principe genoemd.

Introductie marktwerking bij archeologisch onderzoek

Om handen en voeten te geven aan de principes van 'Malta', is eind jaren '90 marktwerking geïntroduceerd in Nederland, waardoor de uitvoering van archeologisch onderzoek niet langer was voorbehouden aan uitsluitend universiteiten, het Rijk en gemeenten. Tussen 2000 en 2007 is het aantal bedrijven dat archeologisch onderzoek uitvoert enorm gestegen.

Het principiële buiten de overheid plaatsen van de uitvoering van de AMZ leidde tot nieuwe vraagstukken. Het grotere aantal uitvoerende partijen leidde tot discussies over de kwaliteit van de uitvoering van de werkzaamheden en ethiek van individuele archeologen.

Om de kwaliteit van het uitvoerende werk van uitvoerende bedrijven, universiteiten en gemeenten te borgen, is in 2000 de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) geïntroduceerd, voor zowel vergunningplichtige activiteiten als activiteiten die niet vergunningplichtig zijn.

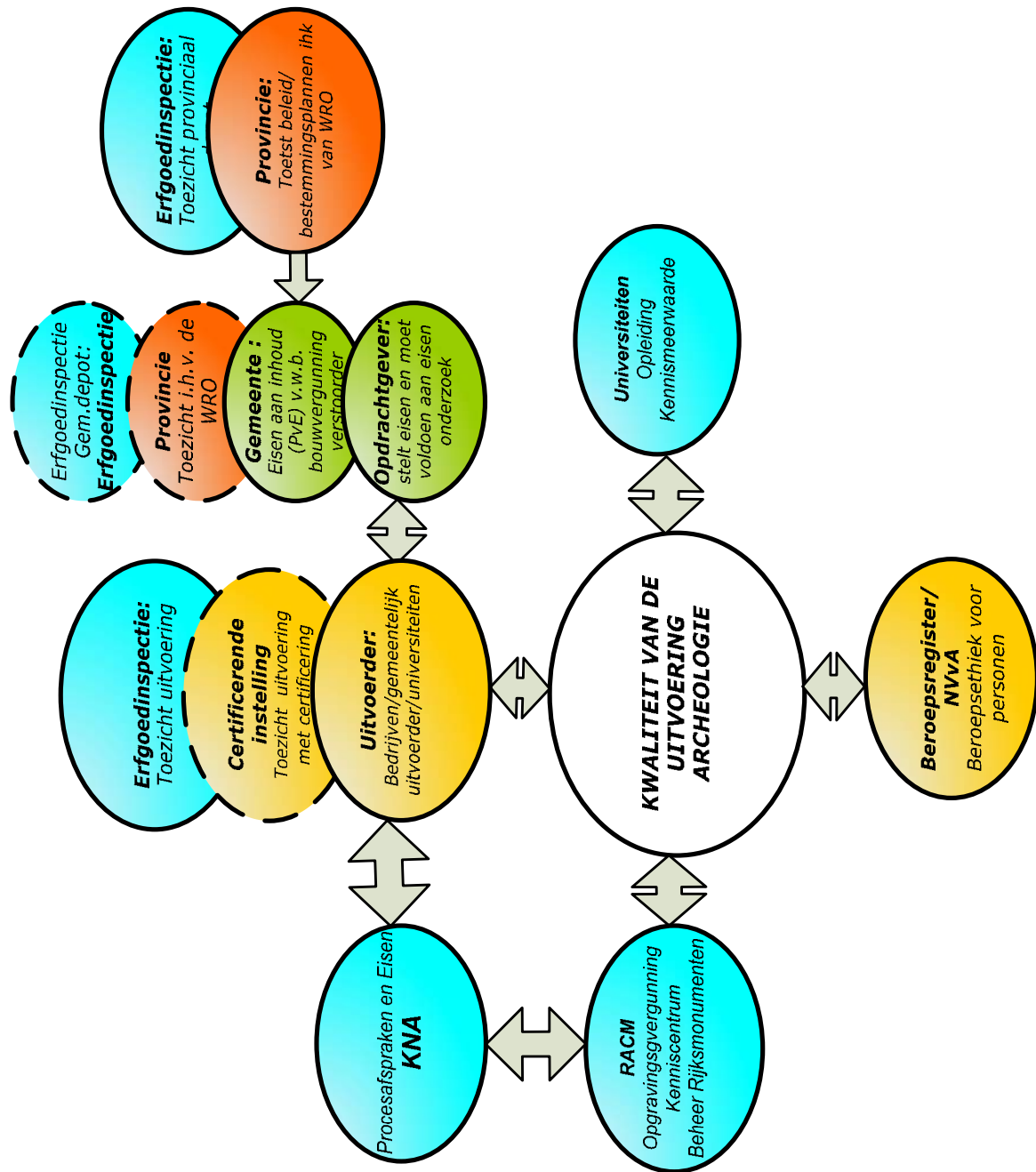
Naast discussies over de kwaliteit van werkzaamheden ontstaan ook vragen over de competenties van individuele archeologen en ethiek bij de beroepsuitoefening. Hiertoe is een Beroepsregister voor archeologen in voorbereiding.

Partijen in het bestel

De realisatie van het archeologisch beleid in praktijk is een zaak van diverse betrokken partijen: het archeologisch bestel. Met het archeologisch bestel wordt het totaal van de betrokken partijen bedoeld die op uitvoerend, op wetenschappelijk en op beleidsmatig niveau betrokken zijn bij de gravende archeologie in Nederland. Het betreft de gemeenten, provincies, het ministerie van OCW, particuliere en

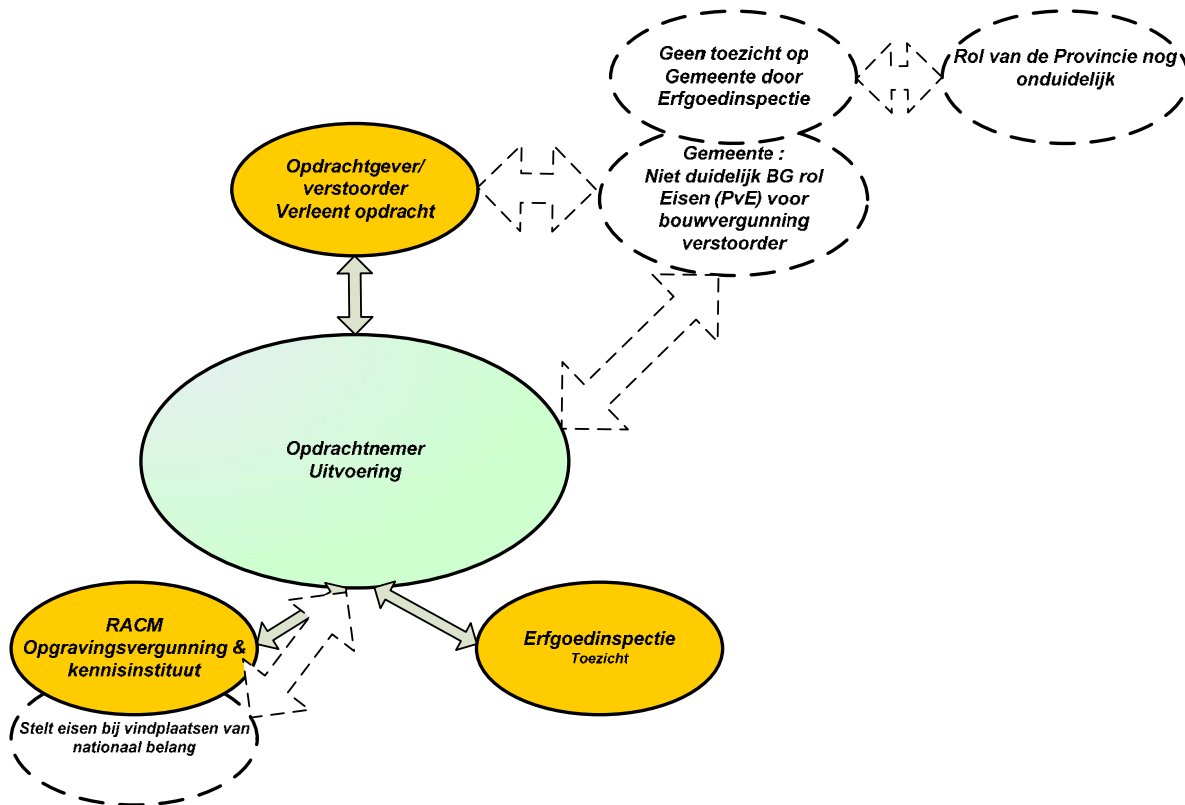
overheidsorganisaties die optreden als initiatiefnemer ('verstoorder'), uitvoerende bedrijven, de universiteiten en een aantal andere organisaties (SIKB / CCvD Archeologie; NVvA / Beroepsregister; Erfgoed Nederland) en de lokale archeologen die in belangrijke mate bijdragen aan lokale bewustwording en hun attenderende rol bij nieuwe vindplaatsen.

In onderstaand schema zijn de betrokken partijen en hun rol in het bestel weergegeven. De gestippelde lijnen geven aan waar nog onduidelijkheid bestaat.

Schema 2 De hoofdrolspelers in het archeologisch bestel

In onderstaand schema (2) is de positie van de archeologische uitvoerder weergegeven. De 'gestippelde' pijlen geven aan waar onduidelijkheid bestaat over de rol en onderlinge relaties tussen partijen.

Schema 2 Waar gaat het mis en waarom

Het proces van archeologisch monumentenzorg en besluitvorming

Het initiatief tot archeologisch onderzoek ligt bij de wettelijke plicht gaat in de meeste gevallen uit van een (private of publieke) partij die een ruimtelijk plan (bouwwerk; grondwerk) wil realiseren ('de verstoorder').

Archeologisch onderzoek begint met het uitvoeren van een bureauonderzoek dat kan leiden tot een inventariserend veldonderzoek (boren en/of proefsleuven). Dit inventariserend veldonderzoek eindigt met een waardering. De archeoloog dient de vindplaats te waarderen op een aantal waarderingscriteria. Criteria zijn o.m. de zeldzaamheid, conservering en belevingswaarde van een vindplaats. Een archeoloog doet dat zo goed mogelijk op basis van zijn kennis en expertise. Na de waardering en het selectieadvies, wordt door de bevoegde overheid besloten of een vindplaats wordt opgegraven, kan worden behouden of dat geen verder onderzoek noodzakelijk is.

Het besluit welke maatregel na de waardering wordt toegepast wordt genomen binnen een bestuurlijk kader waarin de verschillende maatschappelijke belangen afgewogen zijn. Dit is het publieke belang, het inhoudelijke archeologische belang en het individuele belang van de initiatiefnemer. In sommige gevallen, bijvoorbeeld als een vindplaats van zeer grote waarde wordt beschouwd, zitten ook de RACM of Provincie aan tafel.

Verschillende overheden kunnen optreden als partij die bevoegd is om een besluit te nemen. Gemeenten kunnen, wanneer zij daartoe regels hebben gesteld, voorschriften stellen aan sloop-, bouw- en aanlegvergunningen. Gemeenten zijn in veel gevallen ook de opdrachtgever voor archeologisch onderzoek. In specifieke gevallen is het een andere overheid die besluit: de provincie bij toepassing van de Ontgrondingenwet of de RACM in het geval van rijksmonumenten (Monumentenwet). In een beperkt aantal gevallen treedt de RACM daarbij ook als opdrachtgever.

Als een gemeente geen regels heeft gesteld (en de provincie of de RACM niet bevoegd is op basis van Ontgrondingenwet of Monumentenwet), is er geen bestuurlijk-juridische basis voor publieke besluitvorming en daarmee feitelijk een vacuüm. Dit is thans nog in veel situaties het geval, maar zal na invoering van de wet op de archeologische monumentenzorg op 1 september 2007 tot het verleden gaan behoren.

Onderstaand zijn schematisch de stappen in het proces van archeologische monumentenzorg en besluitvorming in samenhang weergegeven.

Schema 3 Het proces van archeologische monumentenzorg en besluitvorming

Bijlage II Partijen in het archeologisch bestel

De realisatie van het archeologisch beleid in praktijk is een zaak van diverse betrokken partijen: het archeologisch bestel. Met het archeologisch bestel wordt het totaal van de betrokken partijen bedoeld die op uitvoerend, op wetenschappelijk en op beleidsmatig niveau betrokken zijn bij de gravende archeologie in Nederland. Het betreft de gemeenten, provincies, het ministerie van OCW, particuliere en overheidsorganisaties die optreden als initiatiefnemer ('verstoorder'), uitvoerende bedrijven, de universiteiten en een aantal andere organisaties (SIKB / CCvD Archeologie; NVvA / Beroepsregister; Erfgoed Nederland).

In deze bijlage zijn de partijen met de belangrijkste aspecten van hun taak in het bestel genoemd.

Overheidspartijen

Provincies

Provincies toetsen het ruimtelijk beleid, inclusief archeologie, van gemeenten. Na de introductie van de nieuwe Wet Ruimtelijke Ordening vervalt deze toetsende taak en krijgen de provincies de taak om vooraf ruimtelijke kaders te stellen, waar gemeenten bij het opstellen van een ruimtelijke plan rekening mee moeten houden. De provincies kunnen daartoe 'archeologische attentiegebieden' aanwijzen.

In sommige gevallen is de provincie degene die als bevoegde overheid optreedt, bijvoorbeeld bij ontgrondingen. Provincies toetsen ontgrondingen op archeologisch belang en spelen verder een belangrijke rol bij de MER-procedure. Provincies zijn beheerder van depots voor archeologisch vondsten.

Het Rijk

In het geval van rijksmonumenten is het ministerie van OCW (RACM) de vergunningverlenende overheid. In een beperkt aantal gevallen treedt de RACM daarbij ook als opdrachtgever.

De fungeert de RACM als kennisinstituut voor de gehele archeologie (o.a. NoAA en ARCHIS) en adviseert gemeenten op het gebied van erfgoed en beleid.

Het ministerie van OCW (de RACM) verleent op grond van de Monumentenwet de opgravingsvergunning aan bedrijven, universiteiten en gemeenten die archeologisch onderzoek willen uitvoeren. Het ministerie van OCW (Erfgoedinspectie) houdt toezicht op de naleving van de voorschriften aan de opgravingsvergunningen en gemeentelijke en provinciale depots voor archeologische vondsten.

Het ministerie (DCE) is de subsidiegever van een aantal koepelorganisaties in het archeologisch bestel (SIKB; NVvA; Erfgoed Nederland).

Overheidspartijen/uitvoerend

Gemeenten

Gemeenten treden op meerdere plaatsen op in het archeologisch bestel. Zij zijn de partij die het archeologisch beleid vorm geven door rekening te houden met archeologie bij nieuwe ruimtelijke plannen. Gemeenten kunnen, wanneer zij daartoe regels hebben gesteld, voorschriften stellen aan sloop-, bouw- en aanlegvergunningen. Gemeenten zijn in veel gevallen ook de opdrachtgever voor archeologisch onderzoek. Een aantal gemeenten treedt tevens op als uitvoerders van archeologisch onderzoek. De uitvoerende gemeenten hebben zich verenigd in het

Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer
Büchnerweg 1 Postbus 420 2800 AK Gouda
telefoon 0182-540675 fax 0182-540676

Convent van Gemeentelijke Archeologen (CGA). Een aantal gemeenten beheert een depot voor archeologische vondsten.

Opdrachtgevende partijen

Particuliere en overheidsorganisaties die optreden als initiatiefnemer ('verstoorder')

De wijze waarop initiatiefnemers met archeologie te maken krijgen, is vooral afhankelijk van het gemeentelijk (en provinciaal) beleid. Door het 'verstoorder betaalt'-principe zal iedereen die de bodem gaat verstoren er voor moeten zorg dragen dat archeologische waarden niet onbedoeld verloren gaan. Dit betekent dat de initiatiefnemer voordat hij een sloop-, bouw- of aanlegvergunning krijgt, moet aantonen dat er geen waarden aanwezig zijn dan wel dat met de aanwezige waarden op adequate wijze wordt omgegaan. De initiatiefnemer kan een overheid zijn (bijvoorbeeld Rijkswaterstaat), een projectontwikkelaar of een individuele burger. De grote projectontwikkelaars zijn verenigd in de Nederlandse organisatie voor projectontwikkelaars (NEPROM).

Rijkswaterstaat

Rijkswaterstaat is in het kader van de archeologie geen vergunningverlener, maar treedt op als opdrachtgever van archeologisch onderzoek. Bijvoorbeeld bij tracéwetprocedures. Van oudsher bestaat een convenant tussen RACM en Rijkswaterstaat waarin een goede omgang met archeologie geborgd is.

Uitvoerende partijen

De uitvoerende bedrijven

Het merendeel van de partijen die archeologisch onderzoek doen in de vorm van opgravingen en/of specialistisch onderzoek uitvoeren zijn vertegenwoordigd in de Vereniging van Ondernemers in de Archeologie (VOiA). Het gaat om meer dan 70 bedrijven die zich met alle takken van archeologie bezighouden, van advisering tot en met zoologisch onderzoek.

De universiteiten

Archeologisch onderzoek in Nederland vindt zijn oorsprong aan de universiteit. De aard van onderzoek en onderwijs heeft van oudsher een multidisciplinair karakter. Afgestudeerden zijn werkzaam als specialist, beleidsmedewerker of veldarcheoloog. De primaire rol van universiteiten is dan ook het geven van onderwijs en het doen van synthetiserend onderzoek.

Daarnaast zijn er enkele universiteiten die 'Malta'-gericht onderzoek uitvoeren en daarmee de facto ook als marktpartij opereren.

Kwaliteitspartners

CvAK; CCvD Archeologie; SIKB-bestuur

De minister van OCW liet zich bij vergunningverlening aan nieuwe partijen op de opgravingsmarkt (in praktijk alleen bedrijven) adviseren door een ministeriële commissie, het College voor de Archeologische Kwaliteit (CvAK). Het CvAK voerde een initiële, papieren toets uit op bedrijven die wilden toetreden tot de archeologische opgravingsmarkt. Het CvAK beheerde tevens de KNA. Na een positief advies van het

Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer
Büchnerweg 1 Postbus 420 2800 AK Gouda
telefoon 0182-540675 fax 0182-540676

CvAK en een beschikking van de RACM mocht het bedrijf opgraven onder de vergunning van de RACM.

In 2006 is het CCvD Archeologie opgericht. Het CCvD is onderdeel van de SIKB. Het CCvD beheert sindsdien de KNA en bijbehorende documenten (diverse Leidraden; Beoordelingsrichtlijn voor certificeringstoezicht). Anders dan het CvAK is het CCvD Archeologie onderdeel van een private organisatie (SIKB), openstaand voor alle belanghebbende partijen. Zij laten zich via koepelorganisaties (met last en ruggespraak) vertegenwoordigen. De taak richt zich niet alleen op het ontwikkelen en beheren van kwaliteitsrichtlijnen en andere instrumenten, maar ook op het bevorderen van het gebruik daarvan door archeologen en anderen.

Het CCvD Archeologie voert geen toezicht. Toezicht op de uitvoering door uitvoerende bedrijven, universiteiten en gemeenten wordt uitgevoerd door de Erfgoedinspectie. Privaat toezicht (certificering door certificerende instellingen) wordt mogelijk, maar is niet verplicht gesteld.

Beroepsregister; NVvA

Het Beroepsregister voor archeologen richt zich op ethiek en competenties van individuele archeologen. Het Beroepsregister treedt medio 2007 in werking en wordt beheerd door de Nederlandse Vereniging voor Archeologen (NVvA). Het Beroepsregister is vrijwillig en voor alle academici die werkzaam zijn in de Archeologie. Geregistreerden ondertekenen een ethische code en committeren zich aan bij- en nascholing op hun vakgebied.

Erfgoed Nederland (voorheen SNA)

De Stichting Nederlandse Archeologie (SNA) had een platformfunctie voor diverse discussies en organiseert de jaarlijkse Reuvensdagen. In 2007 is de SNA gefuseerd met andere partijen tot Erfgoed Nederland.